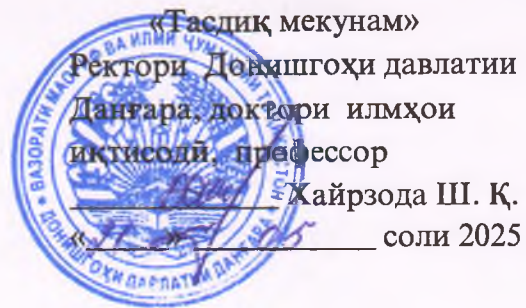

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар МДТ «Донишгоҳи давлатии Данғара» ба кори диссертатсионии Одилзода Дилбар Раҳим дар мавзӯи «Шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика (педагогикаи халқӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ нозади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.05 – Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 – Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ

Мубрамияти таҳқиқот. Дар ҳамаи давраи замони мавҷудияти тамаддун тарбия, таълим ва ташаккулдиҳии сифатҳои маънавӣ-ахлоқии шахсият яке аз вазифаҳои муҳими назария ва амалияи фаъолият, инсоният буда, дар сохтори таркибии он хислатҳои ватандӯстӣ мавқеи калидӣ дошт. Чунки он рукни асосии мафкураи миллиро ташкил намуда ба ҳифзи арзишҳои маънавию моддӣ ва ҳифзи марзу буми ҳар як халқу миллат, кишвару давлат равона карда мешуданд.

Баъди соҳибистиклол гардидан дар Тоҷикистон заминаҳои меъёрӣ-ҳуқуқии тарбияи ватандӯстӣ таҳия ва амалӣ гардида истодаанд, ки дар кулли онҳо мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон дар оила, муассисаҳои таҳсилотӣ ва ҷомеаи муосир муайян карда шудаанд. Иҷрои мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ дар ҳамаи марҳилаҳои инкишофи қўдакону наврасону ҷавонон чун бунёдгари ҷомеаи демократӣ раванди доимо амалкунанда, пешраванда буда, дар назария ва амалияи тарбиятии халқи тоҷик, таҳқиқотҳои илмӣ муосир мавриди истифодабарӣ бурданро талаб мекунад. Амалӣ гардондани мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ истифодаи таҷрибаи тарбиявии халқро, ки он дар педагогикаи халқӣ-этнопедагогикаро талаб мекунад. Чунки инсон аз рӯзи ба дунё омадан то охири умр дар муҳити этнофарҳангӣ зиндагӣ менамояд, ба зинаи камолот мерасад, маҳорату қобилиятҳои дар ҷомеа зиндагӣ карданро аз худ менамояд ва қўшиш менамояд мавқеи худро ҳамчун шахсияти арзишманд ишғол намояд.

Педагогикаи анъанавии мардумӣ ё худ этнопедагогика воситаи муассир ва таъсиррасонии тарбиявӣ буда, омили муҳими тарбияи ҳудогоҳӣ, худшиносӣ, шаҳрвандӣ ва ватандӯстӣ буда, он хусусиятҳои миллий, халқӣ ва қавмиро дар худ таҷассум намуда, нерӯи таъсиррасонӣ ба рушди маънавӣ ахлоқии наврасону ҷавонон дар таҷрибаи бисёрҳазорсолаи халқ санҷида, такмил ёфтааст. Он муҳити иҷтимоиро таъмин менамояд, ки он ба ҳиссиёт, шуур ва рафтори наврасон, ки давраи гузариш аз қўдакӣ ба наврасию ҷавониро паси сар менамоянд, хеле муҳим ва арзишманд мебошад.

Бояд қайд кард, ки масъалаи тарбия ва ташаккули сифатҳои ватандӯстӣ, майлу рағбат ба арзишҳои он дар таҳқиқотҳои олимони хориҷию ватанӣ мавқеи хосаро

ишғол намудаанд. Онҳо дар педагогикаи халқӣ дар шакли панду андарзҳои тарбиятӣ, зарбулмасалу мақолҳо, ривояту дostonҳо низ бо таври шифоҳӣ ба насли ҷавон дастрас мегарданд.

Ҷабҳаи гуногуни тарбияи ватандӯстии кӯдакону наврасон, ҷавонон дар таҳқиқотҳои олимони шинохтаи ватанӣ М.Лутфуллозода, И.Х.Каримова, Ф.Шарифзода, А.Нурзода, Б.Раҳимов, Ҷ.Давлатзода, М.М.Азизӣ ва дигарон мавриди таҳқику баррасӣ қарор гирифтаанд ва ин раванд вобаста ба пешрафт ва талаботҳои ҷомеа, ҳодиса, воқеаҳои иҷтимоию сиёсӣ идома доранд ва идома хоҳанд ёфт.

Аз тарафи Одилзода Дилбар Раҳим интиҳоб намудани таҳқиқи илмӣ «Шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика (педагогикаи халқӣ)» мубрам ва саривақтӣ буда, он барои ошкорсозӣ, асосноккунии назариявӣ амалии истифодаи омилҳои этнопедагогӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон дар шароити ҷаҳоншавӣ, тағйиру такмилёбии арзишҳои маънавӣ-ахлоқии миллӣ зарур ва саривақтӣ мебошанд. Дар раванди кори таҷрибавӣ-озмоишӣ амалӣ гардондани мақсаду вазифаҳои таҳқиқотӣ имконият медиҳад арзишмандии омилҳои этнопедагогӣ санчида ва натиҷаҳои он минбаъд дар таҷрибаи тарбияи ватандӯстии наврасон истифода гардида ба рушду такомули педагогикаи халқи тоҷик мусоидат намояд.

Мақсади таҳқиқоти мазкурро омӯхтан ва мавриди таҳқиқоти илмӣ қарор додани роҳҳои самарабахши истифодаи этнопедагогика дар ташаккули арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ ва тарбияи ватандӯстии наврасон буда, вазифаҳои интиҳоб ва иҷрошаванда барои ноил гардидан ба ҳадафҳои муайяни таҳқиқотӣ таҳия ва амалӣ гардидаанд. Онҳо омӯхтану таҳлил намудани асосҳои илмӣ, назариявӣ ва амалии тарбияи ватандӯстии наврасон: муайянкунии хусусиятҳои тарбияи ватандӯстӣ; ташкилу баргузориҳои кори озмоишӣ таҷрибавиро бо истифода аз омилҳои этнопедагогиро дар бар гирифта дар асоси натиҷагирӣ аз он таҳия, коркарду пешниҳод намудани ҳулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои таҳсилотӣ, волидонро барои тақмил додани раванди тарбияи ватандӯстии наврасонро дар бар гирифтааст.

Объект ва мавзӯи таҳқиқот мантиқан бо ҳам алоқаманд буда, таҳқиқи ҷараёни тарбияи ватандӯстии наврасон ва шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии ин равандро тавассути омилҳои этнопедагогӣ ташкил намудааст. Ягонагии робитаи мантиқии мақсаду вазифаҳо имконият додааст, фарзияи илмӣ таҳқиқот ва нуктаҳои барои дифоъ пешниҳодшаванда бо ҳам мувофиқат намоянд ва кори таҳқиқотӣ дар муддати банақшагирифта ба анҷом расонидашуда кори диссертатсионӣ ба расмӣ дароварда шавад.

Барои бо иҷрои мақсади таҳқиқотӣ, ноил гардидани муҳаққиқ ба иҷрои вазифаҳои дар пешгузошташуда амиқу дурусти ба муайянсозӣ ва интиҳоби асосҳои методологию назариявӣ сарчашмаи маълумотҳои адабиётҳои истифодашаванда, махсусан методҳои назариявӣ амалии кори таҳқиқотӣ, интиҳоби пойгаҳои кори таҳқиқотӣ мусоидат намудаанд.

Фаъолияти пурсамар ва заҳматҳои муҳаққиқ, имконият додааст навгониҳои илмӣ чун бозёфти арзишманди рисолаи илмӣ арзёбӣ карда шавад:

- андешаҳои концептуалӣ оид ба тарбияи ватандӯстӣ тавассути омилҳои этнопедагогӣ тасдиқ гардидаанд;

- дар раванди тарбияи ватандӯстии наврасон муҳимияти баҳисобгирии хусусиятҳои инкишофи психологӣ, педагогӣ ва иҷтимоии онҳо арзёбӣ шудаанд;
- исбот гардид, ки тарбияи ватандӯстӣ ва шаклгирии сифатҳои ватандӯстӣ дар педагогикаи халқи тоҷик мавқеи калидӣ дошта он дар раванди истифодаи зарбулмасалу мақолҳо, шинос намудан ба амалу симои қаҳрамонони халқи тоҷик мавқеи меҳварӣ ишғол карда метавонад;
- роҳҳои гуногун ва самарабахши истифодаи этнопедагогика дар ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқӣ, махсусан тарбияи ватандӯстии наврасон дар шакли барномаи иҷтимоӣ-педагогии «Тарбияи ватандӯстии наврасон бо истифода аз омилҳои этнопедагогӣ таҳия гардида иҷрои самарабахши он тасдиқ гардид;
- арзишмандии истифодаи омилҳои этнопедагогӣ дар ҷорабиниҳои таълиму тарбиявии муассисаҳои таҳсилотӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон тасдиқ карда шуд;
- дар асоси таҳқиқоти назариявӣ ва корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ тавсияҳои психологӣ-педагогӣ коркард ва пешниҳод гардидааст, ки онҳоро омӯзгорону волидон метавонанд бо таври эҷодӣ дар шароитҳои гуногуни иҷтимоӣ ва педагогӣ истифода баранд, сатҳу сифати тарбия ва ташаккули ватандӯстиро таъмин гардонанд.

Нуқтаҳои ба дифоъ пешниҳоднамуда консепсияи муаллифро оид ба мубрамияти тарбияи ватандӯстӣ ва истифодаи омилҳои этнопедагогиро, ки дар худ таҷрибаи тарбиявии халқро ифода мекунанд, фаро гирифтааст. Таҳқиқоти мазкур дар асоси баҳисобгирии хусусиятҳои синнусоли психологӣ, педагогӣ ва иҷтимоии наврасон амалӣ карда шудааст, дар наврасон азхудкунии донишу тасаввуротҳо ва ташаккулёбии ҳиссиёт, рафтору амалҳои ватандӯстӣ дар ҳамбастагӣ арзёбӣ гардидааст. Мазмуни муҳтавои нуқтаҳои ба дифоъ пешниҳодшаванда дар матни кори диссертатсионӣ ифода гардида, пайдарҳамии мантиқии маводҳои назариявӣ ва кори озмоишӣ-таҷрибавӣ таъмин намудаанд. Мантиқи таҳқиқоти мазкур ба таҷрибаи корӣ мавқеи шахрвандӣ ва фаъолияти илмӣ-педагогӣ ва иҷтимоӣ-касбии муаллиф мувофиқат мекунанд.

Қайд кардан зарур аст, ки таҳқиқи масъалаҳои мазкур самтҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ, таърихӣ, фарҳангӣ дора два муҳаққиқони ин самтҳо мутаалиқ ба мақсаду вазифаҳои дарпешгузошташуда мавзӯҳои пажӯҳиши худ таҳлилу ҳулосаҳо пешниҳод менамоянд. Муаллифи диссертатсияи мазкур андешаҳои ба дифоъ пешниҳодкардаи худро мувофиқ ба мавзӯ мақсаду вазифаҳои он арзёбӣ намудааст. Амалӣ гардидани ин нуқтаҳо дар матни диссертатсия ифода гардидаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва таҳқиқотро дар навбати аввал васеъ намудани донишҳо оид ба педагогикаи халқи тоҷик- этнопедагогика, ки он дар ҳамаи давраи замонҳо пояи асосии тарбияи насли фидокору меҳнатқарин, ватандӯсту ватанпараст буд, ташкил дода имконияту зарурияти истифодабарии онҳо дар ташаккули сифатҳои маънавӣ-ахлоқӣ дар муҳити хонавода, муассисаҳои таҳсилотӣ, ҷомеа мувофиқи пешрафту талаботҳои ҳаёти иҷтимоӣ таъмин менамояд.

Махсусан, таҳлилу баррасии хусусиятҳои ташаккулёбии сифатҳои шахсиятии худшиносӣ, иҷтимоишавии наврасон аз нигоҳи психологӣ, иҷтимоӣ, педагогӣ хеле муҳим аст. Таҳқиқоти мазкур барои таҳия, коркард ва амалӣ гардондани мақолаҳо, барномаҳо, дастурҳои методӣ, маводҳои ёрирасони таълиму тарбиявӣ барои

хонандагони синни хурди мактабӣ, наврасӣ, синфҳои болоӣ, донишомӯзони муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ оид ба тарбияи ватандӯстӣ тавассути этнопедагогика ёрӣ расонда, барои амалӣ гардондани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон» ва дигар ҳуҷҷатҳои меъёрий-ҳуқуқии кишвар, болоравии донишу маълумотҳо ва амалу рафтори меҳанпарастии мардум мусоидат менамояд.

Ташкилу баргузории кори озмоишӣ-таҷрибавии муҳаққиқ нишон доданд, ки ҳар як омили этнопедагогӣ, аз он ҷумла зарбулмасалу мақолҳо, донишҳо оид ба қаҳрамонони халқӣ, метавонанд, дар тарбия ва ташаккули ватандӯстии наврасон нақши муҳимро иҷро намоянд. Ин раванд вобаста ба синнусол, шароиту имкониятҳо истифодаи роҳу усул, воситаю шаклҳои гуногуни кор бо хонандагонро талаб мекунанд.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқоти мазкур дар асосноккунии назариявӣ ва амалии ғояҳои масъалаи таҳқиқшаванда, яъне муайяну баррасии шароитҳои иҷтимоию педагогии ташаккули ватандӯстии наврасон тавассути омилҳои этнопедагогӣ ба шумор меравад. Муҳаққиқ мафҳумҳои ватандӯстӣ ва мутааллиқ ба сохтори таркибии онро интиҳоб ва гурӯҳбандӣ намуда кӯшиш намудааст онҳоро ҷун арзишҳои маънавӣ-ахлоқӣ мутааллиқ ба ҳислату сифатҳои ватандӯстӣ пайгирӣ намояд. Дар заминаи таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ имконияти истифодаи зарбулмасалу мақол ва шинос намудан ба қаҳрамонони гузаштаи халқи тоҷикро ҷун омили тарбияи ватандӯстӣ нишон додааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия ба талаботи Дастурамал оид ба таркиби барасмиятдарории диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ, авторефератҳо, мақолаҳои илмӣ ҷопшуда мувофиқат мекунад. Мазмуну муҳтавои автореферат аз мазмуни матни диссертатсия бармеояд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулосаи бобҳои истифодашуда, замимаҳо иборат аст.

Муаллиф дар муқаддимаи диссертатсия оид ба мубрамияти таҳқиқи масъала, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои назариявӣю методологӣ ва сарчашмаи маълумотҳо, нағзониҳо ва аҳмияти назариявӣю амалии таҳқиқот, фарзия ва нуктаҳои ба дифоъ пешниҳодшаванда, истифодаи заминаҳои эмперикӣ маълумот додааст.

Боби якум «Тарбияи ватандӯстӣ ҳамчун масъалаи иҷтимоӣ ва психологӣ-педагогӣ» номгузорӣ гардида он аз ду зербоби мантиқан бо ҳам алоқаманд иборат мебошанд, зеро боби аввал баррасии «Асосҳои назариявӣ, педагогӣ ва методологии ватандӯстии наврасон дар ҷомеаи муосир» ва «Этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) ҳамчун воситаи тарбияи ватандӯстӣ» -ро дар бар гирифтааст.

Дар зербоби аввал таъкид гардидааст, ки тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон вазифаи асосҳои тарбияи ҷузъи таркибии сифатҳои маънавӣ-ахлоқии онҳо буда, дар шароити ҷаҳонишавӣ яке аз омилҳои таҳкими ҳуввияти миллӣ, ҷимояи арзишҳои моддию маънавӣ ва омода будани ҷомеа ба ҳифзи марзу буми Ватан мебошад. Тарбияи он вазифаи муназзами оила, муассисаҳои таҳсилотӣ, давлат ва дигар ташкилотҳо буда, ба ташаккул ва камолоти шахсияте равона карда шудааст,

ки дорои сифатҳои худшиносии худогоҳӣ, шаҳрвандӣ, ватандӯстӣ буда, вазифаи худро дар назди халқу Ватан иҷро намояд. Афзоиши таваҷҷуҳ ба тарбияи ватандӯстӣ чун ҷузъи муҳими тарбияи маънавӣ аз талаботҳои ҷомеа бармеояд. Он принсипҳо, самтҳо мақсаду вазифа, роҳу усул ва омилҳои таъсиррасони худро дорад, ки яке аз онҳо истифода аз педагогикаи халқӣ-этнопедагогика мебошад.

Дар зербоби дуюм «Этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) ҳамчун воситаи тарбияи ватандӯстӣ аз ҷиҳати назариявӣ, дар заминаи таҳқиқотҳои олимон, осори асримиёнагии классикони адабиёти тоҷику форс, Консепсияи тарбияи муҳаббат ба оила, зодгоҳ, Ватан, пешниҳоди андешаҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтааст.

Муҳаққиқ зарурияти истифодаи омилҳои этнопедагогиро дар тарбияи ватандӯстии наврасон нишон дода, асосҳои иҷтимоии онро вобаста ба дигаргунҳои иҷтимоӣ сиёсии кишвар, ки ба тарбияи ватандӯстии насли наврас мусоидат менамоянд арзёбӣ намудааст. Дуруст таъкид гардидааст, ки этнопедагогика вижагиҳои характери миллиро, ки дар мардум ташаккул ёфтаанд дар бар мегирад ва самти инсонгароӣ инсондӯстӣ дорад, онро дар қолаби меъёрҳои маънавӣ-ахлоқӣ ҷой гирифта характери таъсиррасонии маҷмӯӣ дорад. Асоси меҳварии этнопедагогикаро тарбияи миллӣ ташкил менамояд ва он аз насл ба насл дода мешавад. Дар ин раванд лафзи модарӣ, муҳити ихотакарда, тарзи зиндагӣ, ёдгориҳои таърихӣ, санъату ҳунарҳои мардумӣ, одату анъанаҳо, табиати нотакрор, афсонаҳои ривоятҳо, зарбулмасалу мақолҳо ва ғайраҳо дар маҷмӯъ таъсир расонда эҳсоси идрок ва сифатҳои ватандӯстиро тарбия менамоянд.

Дар боби дуюми диссертатсия масъалаи «Ватандӯстӣ ҳамчун сифати маънавӣ-ахлоқӣ ва хусусиятҳои тарбияи он дар наврасон»-ро мавриди таҳқиқи баррасӣ қарор гирифтааст. Дар зербоби аввали боби дуюми «Ватандӯстӣ ҳамчун сифати ахлоқӣ-маънавӣ дар давраи наврасии хонандагон» таъкид гардидааст, ки тарбияи ватандӯстӣ «на танҳо барои халқу миллат ва кишварҳои хурду бузург, балки тамоми дунё мақсад ва вазифаи миллӣ ва умумибашарӣ дар самти фаъолияти таълиму тарбиявии кулли ниҳодҳои иҷтимоӣ, бояд гардад». Амалӣ гардидани ин равандро зиёд шудани хатарҳои муосир ба ҳаёт, зиндагии инсон дар ҷомеа ва кулли сайёраи Замин талаб мекунад.

Муҳаққиқ дар заминаи таҳлили сарчашмаҳои илмӣ фалсафӣ, сотсиологӣ, таърихӣ, адабӣ-педагогӣ, таҳқиқотҳои психологӣ-педагогӣ, ҳодисаҳои солҳои 90-уми асри гузашта, махсусан ҷангҳои шаҳрвандӣ (1992-1997), зарурияти тарбия, ташаккулдиҳии шахсияти ояндасозу бунёдкор, ки иродаи қавӣ, сифатҳои маънавияи ахлоқии устувордошта, махсусан ватандӯстро аз айёми кӯдакию наврасӣ таъкид менамояд, ки дар шароити кунунии ҷомеа ва оянда низ ин раванд идома хоҳад ёфт. Барои тасдиқи андешаи хеш ташаккули ғояҳои ватандӯстиро аз «Авасто»: давлатдорӣи Сомониён, афкори адабӣ-педагогии классикони адабиёти тоҷику форс баррасӣ намуда, инчунин то солҳои 20-90 асри XX ва дар замони соҳибистиклолии кишвар ба миён омадани таҳқиқотҳои илмӣ иҷтимоӣ, психологӣ, педагогиро махсус таъкид намудааст. Таъкид гардидааст, ки ватандӯстӣ категорияи иҷтимоӣ, психологӣ, педагогӣ ва фарҳангӣ буда, он сохтори таркибии худро дорад.

Тарбияи ватандӯстӣ аз оила оғоз гардида он тамоми умр идома меёбад. Минбаъд он дар ҳамкорию ҳамдастии омӯзгорони муассисаҳои таҳсилотӣ идома ва

такмил дода мешаванд. Муассисаҳои таҳсилоти, ки дар онҳо раванди таълиму тарбия дар асоси талаботҳои Стандартҳои таълимии фаннӣ, нақша ва барномаҳои таълиму тарбиявӣ амалӣ гардонда мешаванд, ватандӯстиро ҳамчун сифати ахлоқӣ-маънавии наврасон ташаққул медиҳанд.

Вобаста ба андешаҳои дар боло зикргардида волидон дар оила ва омӯзгорон дар муассисаҳои таҳсилоти дар заминаи баҳисобгирии хусусиятҳои синни наврасӣ дар хонандагон мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстиро амалӣ мегардонанд. Бинобар ин дар зербоби дуйуми боби дуйум «Хусусиятҳои тарбия ва ташаққули ватандӯстӣ дар наврасон» дар зерхати зерин таҳқиқу баррасӣ карда шудааст:

- аёми наврасӣ аз нигоҳи психологӣ-педагогӣ падидаи иҷтимоӣ-педагогӣ буда, он воридшавии наврасро мувофиқи синнусол ба муошират ва муносибатҳои иҷтимоӣ таъмин менамояд;

- ҳудуди аёми наврасӣ хусусияти фардӣ дошта он аз 10-11 то 14-15 идома меёбад;

- наврасон зиёдтар мустақилият ва вобаста набудан ба калонсолонро талаб мекунанд;

- зиёдтар ба либоспӯшӣ, интихоби рафӣқон ва ғайраҳо тақлидкорӣ намуда талабот, ғояҳои шахсӣ иҷтимоӣ худро пешниҳод мекунанд;

- онҳо ниёз ба баҳодоҳии арзишмандӣ атрофиён доранд;

- дар наврасон сифатҳои худбаҳоидӣ, худшиносӣ ва ғайраҳо шакл мегиранд, ки қулли онҳо дар васеъ гаштани доираи донишу тасаввуротҳо, рушди ҷаҳонбинӣ, қобилияти маҳорати муҳокимаронӣ, тафакқури нави сиёсӣ, иҷтимоӣ ва ғайраҳо ба вучуд меоранд ва ғайраҳо. Баҳисобгирии чунин дигаргунҳои ботинӣ, сифатҳои шахсиятӣ имконият медиҳанд, ҳиссиёт ва ҳислатҳои ватандӯстӣ тавассути этнопедагогика тарбия ва ташаққул дода шаванд.

Бояд қайд кард, ки барои аз ҷиҳати илмӣ-назариявӣ асоснок намудани хусусиятҳои тарбия ва ташаққули ватандӯстӣ муҳаққик ба таҳқиқотҳои илмӣ олимони мурочиат намуда, онҳоро аз ҷиҳати назариявӣ асоснок намудааст.

Боби сеюм ё худ хотимавии таҳқиқот ба «Технологияи истифодаи этнопедагогика (педагогикаи халқӣ) дар тарбияи ватандӯстии наврасон»-ро фаро гирифта, натиҷаҳои ҷаъолияти таҳқиқоти дар зербобҳои алоҳида тавсиф дода шудаанд. Тибқи талабот ба таҳқиқотҳои илмӣ педагогӣ дар зербоби аввал «Вазъи истифодаи технологияи этнопедагогӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» мавриди омӯзиш, таҳлил ва баррасӣ қарор гирифтааст.

Муҳаққик дуруст қайд менамояд, ки масъалаи коркарду истифодаи қулли технологияҳои педагогӣ печида, давомдор ва доимо тағйирёбанда буда, технологияи этнопедагогӣ ҷузъҳои (компонентҳои) методологӣ, ташхисӣ, иттилоотии мураккабро дар бар мегирад. Дар этнопедагогика чун анъана усулҳои таъсиррасонӣ ба ҳиссиёт, шуур ва рафтори амалҳои тарбиягиранда мувофиқи мақсад ва синну соли тарбиягиранда интихоб карда мешавад. Дар солҳои охир то андозае паст рафтани нуфузи калонсолонро дар тарбияи кӯдакону наврасон, афзоиши таъсири ВАУ, маводҳои иттилоотӣ намоиши сомонҳои иҷтимоӣ, ба табақаҳо ҷудошавии одамон зери таъсири мушкilotҳои иҷтимоиро муҳаққик хотиррасон намудааст. Инчунин дар таҷрибаи амалии муассисаҳои таҳсилоти тарбиявӣ: истифода гардидани роҳи усулҳои анъанавӣ суҳбат бо хонандагону волидон, машваратҳо, тамошои намоишномаҳои театрӣ ва барномаҳо аз ВАУ, тавсия ва хондани асарҳои

бадеӣ, ташкилу баргузорию иду чашнвораҳо, ҳафтаҳои фанӣ ва воҳӯриҳо бо шахсони шинохтаи эҷодкору баруманд ва ғайраҳо арзёбӣ гардидааст. Ҳангоми таҳқиқот дар қори таҳқиқотӣ андешаю амалҳои волидону омӯзгорон оид ба истифодаи зарбулмасалу мақолҳои халқӣ дар тарбияи маънавӣ-ахлоқии наврасон дар зерхати тарбияи ватандӯстии наврасон мавриди назарпурсӣ қарор гирифтааст ва он натиҷагирӣ гардидааст.

Зербоби дуҷуми боби сеюм ба «Ҷамъбасти қорҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ» бахшида шуда, қисми асосии мақсаду вазифаҳои қори таҳқиқотӣ ба анҷом расонида шудааст. Муҳаққиқ методҳои таҳқиқотии этнопедагогиро таҳлил намуда, дар раванди қори озмоишӣ-таҷрибавӣ кӯшиш намудааст самарабахшии онҳоро санчида, сипас натиҷагирӣ намояд. Дар заминаи таҳлилии вазъи истифодаи омилҳои этнопедагогӣ дар тарбияи ватандӯстии наврасон ва натиҷагирӣ аз пурсишномаҳо заминаҳои таркибии сифати ватандӯстии наврасонро дар самти психологӣ (эҳсосот, ҳиссиёт, муҳаббат), педагогӣ (дониш, тасаввурот, ҷаҳонбинӣ) ва иҷтимоӣ (риояи қоида ва меъёрҳои ахлоқӣ, сифатҳои иродавӣ, вачҳ, талаботҳо) баррасӣ карда шудааст.

Дар раванди қори таҳқиқотӣ, ки ягонагии назария ва таҷрибаи амалии қори тарбиявию самти тарбияи ватандӯстии наврасон дар худ фаро гирифтааст, амсилаи иҷтимоӣ педагогӣ қорқард ва пешниҳод гардидааст. Он ба амалӣ гардидани вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ дар раванди қори озмоишӣ-таҷрибавӣ равона карда шудаанд. Амсилаи иҷтимоӣ-педагогии ба принципҳои умумипедагогӣ таъя намуда дар амал истифодабарии шаклҳои дигари қор, ки дар фаъолияти муассисаҳои таҳсилот арзи вуҷуд доранд, таҳқиқотҳои илмии солҳои охири олимони ватанро истисно намекунад. Инчунин дар рафти ташкилу баргузорию қори озмоишӣ-таҷрибавӣ қор бо омӯзгорон, волидон ва хонандагон роҳандозӣ ва пайгирӣ карда шудааст. Таҳлили Стандартҳои давлатии таҳсилот, барномаҳои таълимии фанӣ аз фанҳои таърихи халқи тоҷик, таърихи умумӣ, инсон ва ҷомеа, ҷорабиниҳои тарбиявии беруназдарсӣ ва дигар омилҳои таъсиррасон ба ташаккули ватандӯстии наврасон низ аз нигоҳи муҳаққиқ дур намондааст.

Боиси қайд аст, ки муҳаққиқ дар заминаи омӯзиши таърихи ҳаёту фаъолияти ватандӯстонаи қаҳрамонони гузаштаи дуру наздик ҷадвали махсус (иборат аз 20 нафар) таъия намуда, дар он барои наврасон маълумот додааст. Маълумотҳо дар асоси баҳисобгирӣ хусусиятҳои синусолии хонандагон интиҳоб гардида, омӯзгорон метавонанд мазмуни онро бой намуда, аз омилҳои этнопедагогӣ, маводҳои ёрирасони таълимиро истифода баранд, дар қори тарбиявии худ ба дастовардҳои арзишманд ноил гарданд, сатҳи донишу маълумотҳои наврасонро тақмил диҳанд.

Арзишмандии ҷадвали зикргардида маълумотҳои дар гурӯҳҳои озмоишӣ бо додани маълумотҳои иловагӣ, қор бо волидон, тамошои маводҳои намоишӣ ва ғайраҳо, ки дар онҳо омӯзгорон, хонандагону волидони онҳо фаъолона иштирок намудаанд, санчида шуданд. Онҳо мавриди натиҷагирӣ гардида, дар ҷадвал баъди таҳлилии омӯрӣ ҷой дода шудаанд.

Дар анҷом бояд қайд қард, ки дастоварди таҳқиқоти мазкур аз инҳо бармеояд: риоя намудан ба методологияи таҳқиқоти илмӣ, истифодабарӣ аз таҳқиқотҳои илмии фалсафӣ, сотсиологӣ, психологӣ, педагогӣ, таъя намудан ба заминаҳои меъёрӣ-ҳуқуқии тарбияи ватандӯстӣ, таҳлилии мафҳумҳои калидии мутааллиқ ба масъалаи таҳқиқотӣ, истифодаи мақсадноки маҷмӯи методҳои самарабахши таҳқиқотӣ, ки

онҳо иҷрои мақсад, вазифа, фарзияи илмӣ ва мантиқи гуногунҷабҳаи (иҷтимоӣ, психологӣ, педагогӣ) масъалаи таҳқиқотӣ мувофиқат намудан, ки кулли онҳоро муҳаққиқ метавонад дар таҳқиқотҳои минбаъда истифода барад.

Мазмун ва муҳтавои кори таҳқиқотӣ дар интишороти муҳаққиқ дар масъалаҳои тасдиқнамуда КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия, дастури таълимӣ-методӣ, мақолаҳо дар маҷмуаҳо аз конференсияи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба мазмун ва муҳтавои диссертатсия ва автореферати он мувофиқат менамоянд. Инчунин муҳаққиқ кӯшиш намудааст аз таҳқиқотҳои олимони ватанӣ, аз адабиётҳо бо забони тоҷикӣ истифода намуда бо нутқи хаттии фаҳмо фикру ақидаҳои худро ибраз намояд.

Мазмуну муҳтавои бобҳои кори диссертатсионӣ мувофиқ ба хулосаҳо таҳия ва пешкаш карда шудаанд. Дар хулосаи умумӣ натиҷагирӣ аз кулли кори таҳқиқотӣ амалӣ гардонда шудаанд. Тавсияҳои методии коркарду пешниҳодшуда барои пешрафту беҳдошти низоми тарбияи ватандӯстии наврасон дар хонавода, муассисаҳои таҳсилотӣ, мақомотҳои масъул мадад расонда метавонанд. Онҳо аз ҷиҳати илмӣ-методӣ асоснок мебошанд.

Эродҳо ба кори диссертатсионӣ:

1. Дар зербоби дуйуми боби дуйуми диссертатсия «Хусусиятҳои тарбия ва ташаккули ватандӯстӣ дар наврасон» муҳаққиқ хеле арзишманд таҳқиқотҳо, ғояву андешаҳои олимони хориҷиро таҳлилу баррасӣ намудааст, ки онҳо самти психологӣ доранд. Хуб мешуд агар ин ҷо роҳу усулҳои махсуси таъсиррасонии тарбиявии хонаводаю мактаб дар тарбияи ватандӯстии наврасон бештар аз ҷиҳати педагогӣ пешниҳод мегардид.

2. Дар кори таҳқиқотӣ ворид намудани нақши курсҳо ва марказҳои тақмили ихтисоси омӯзгорони фанӣ, ҷонишинони директор оид ба корҳои тарбиявӣ, фаъолияти ассотсиатсияи волидон, иттиҳодияҳои методии фанӣ дар иҷрои вазифаҳои тарбия ва ташаккули ватандӯстии наврасон аз аҳамият ҳолӣ набуданд. Онҳо низ яке аз шароитҳои иҷтимоии ташаккули ватандӯстӣ дар оила, ҷомеа, муассисаҳои таҳсилотӣ мебошанд.

3. На дар ҳамаи иқтибосҳо сарчашмаи онҳо нишон дода шудаанд, ки иҷрои ин амал арзиши илмӣ таҳқиқотро афзун мекард.

4. Дар матни диссертатсия ва автореферат хатогиҳои имлоӣ, услубӣ ва техникӣ роҳ ёфтаанд, ки онҳо барои ислоҳу бартарафсозӣ ниёз доранд.

Эродҳои зикргардида арзиши илмӣ амалии таҳқиқоти диссертатсионии тақризшавандаро коҳиш намедиханд. Эродҳо зиёдтар характери тавсиявӣ дошта муҳаққиқ онҳоро метавонад дар таҳқиқотҳои минбаъдаи хеш ба ҳисоб гирад ва дар тақмилу комилгардонии мазмуну муҳтавои маводҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, илмӣ-методии худ истифода барад.

ХУЛОСА

1. Диссертатсияи Одилзода Дилбар Раҳим дар мавзӯи «Шароитҳои иҷтимоӣ-педагогии тарбияи ватандӯстии наврасон тавассути этнопедагогика (педагогикаи халқӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.05. Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 –

Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ) кори ба анҷомрасидаи илмӣ-таҳқиқотӣ буда, аз ҷониби муаллиф мустақилона ва дар сатҳи хуби илмӣ иҷро карда шудааст.

2. Муҳаққиқ ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқотии дар назди таҳқиқотии илмӣ худ гузошта ноил гардида, иҷрои фарзияҳои илмӣ ва нуктаҳои ба дифоъ пешниҳоднамударо тасдиқ кардааст.

3. Диссертатсия ба талаботҳои пешниҳоднамударо бандҳои 10-16 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, № 267 ва таҳрири нави он аз 26.06.2023, тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Тақриз аз тарафи эксперт, номзади илмҳои педагогӣ, иҷрокунандаи вазифаи дотсенти кафедраи педагогика ва психологияи МТД «Донишгоҳи давлатии Данғара» Ю.Ш.Наботов мураттаб шудааст.

Тақриз муассисаи пешбар дар ҷаласаи васеи семинари илмӣ-назариявии кафедраи педагогика ва психологияи МТД «Донишгоҳи давлатии Данғара», ки дар он доктарабони дараҷаи илмӣ Одилзода Дилбар Раҳим баромад кард, баррасӣ ва тасдиқ шудааст.

Дар ҷаласаи васеи илмӣ-назариявии кафедраи педагогика ва психологияи МТД «Донишгоҳи давлатии Данғара» 14 нафар устодону омӯзгорони донишгоҳ ширкат варзиданд.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» 14 нафар, «бетараф» - нест, «муқобил» - нест. Қарори ҷаласаи васеи семинари илмӣ-назариявии кафедраи педагогика ва психологияи МТД «Донишгоҳи давлатии Данғара» аз 17.05.2025, №10

Раиси ҷаласаи васеи семинари
илмӣ-назариявӣ, мудири кафедраи педагогика
ва психологияи Донишгоҳи давлатии Данғара,
номзади илмҳои педагогӣ, и.в. дотсент

Д.Ҷ.Ғафурова

Эксперти таҳқиқоти диссертатсионӣ,
иҷрокунандаи вазифаи дотсент дар
Донишгоҳи давлатии Данғара,
номзади илмҳои педагогӣ

Ю.Ш.Наботов

Котиби ҷаласаи васеи
семинари илмӣ-назариявӣ,
номзади илмҳои педагогӣ,
муаллими калони кафедраи
педагогика ва психология

Ҷ.Ш.Садирова

Маълумот барои тамос: 735320, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Хатлон, ноҳияи Данғара, кӯчаи Маркази 25; Тел: +992 833122-28-06, +992 934337676; E-mail: dddangara2013@mail.ru, Dilorom.gafurova.76@mail.ru; www.dsu.tj

17-уми майи соли 2025

“Имзои Д.Ҷ. Ғафурова, Ю.Ш.Наботов ва Ҷ.Ш.Садирова - ро тасдиқ мекунам”.

Сардори шуъбаи кадрҳо ва
корҳои махсуси МДТ – и

“Донишгоҳи давлатии Данғара

Тоирзода С.Т.